מדינת ישראל
משרד החינוך

סוג הבחינה: א. בגרות לבתי ספר על־יסודיים
ב. בגרות לנבחנים חיצוניים
מועד הבחינה: קיץ תשע״א, 2011
מספר השאלון: 011105, 212

הבנה, הבעה ולשון

לעולים חדשים – שאלון א׳

יחידת לימוד אחת

הוראות לנבחן

א. משך הבחינה: שעתיים.

ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה חמישה פרקים.

פרק א	—	הבנה והבעה	50	נקודות
פרק ב	—	הפועל	10	נקודות
פרק ג	—	שם העצם	10	נקודות
פרק ד	—	מילות יחס ושם המִספר	5	נקודות
פרק ה	—	תחביר	25	נקודות
סה״כ	—		100	נקודות

ג. חומר עזר מותר בשימוש: אין.

ד. הוראות מיוחדות: (1) בבחינה זו אין בחירה בין שאלות. יש לענות על כל השאלות במחברת הבחינה, ולא בשאלון עצמו.

(2) יש להקפיד על כתב ברור, פיסוק הגיוני ושמירה על כללי הדקדוק.

כתוב במחברת הבחינה בלבד, בעמודים נפרדים, כל מה שברצונך לכתוב כטיוטה (ראשי פרקים, חישובים וכדומה).
רשום ״טיוטה״ בראש כל עמוד טיוטה. רישום טיוטות כלשהן על דפים שמחוץ למחברת הבחינה עלול לגרום לפסילת הבחינה!

ההנחיות בשאלון זה מנוסחות בלשון זכר ומכוונות לנבחנות ולנבחנים כאחד.

ב ה צ ל ח ה !

/המשך מעבר לדף/

פרק א – הבנה והבעה (50 נקודות)

בפרק זה ארבעה קטעים, א׳-ד׳, ואחריהם יש שאלות.
קרא את כל הקטעים, וענה **במחברתך** על כל השאלות 1-11.

קטע א׳

תחיית העברית

(מעובד על פי י׳ פלמן, ״אליעזר בן יהודה ותחיית העברית״,
קתדרה לתולדות ארץ ישראל ויישובה, גיליון מס׳ 158, ספטמבר 1998)

אליעזר בן־יהודה נולד ב־1858 ברוסיה. כמו רוב הילדים היהודים הוא התחיל בגיל שלוש ללמוד עברית, ששימשה אז בעיקר לשון קודש. מכיוון שהצטיין בלימודיו, נשלח אחרי בר המצווה ללמוד יהדות בישיבה. שם העמיק בן־יהודה את ידיעותיו בעברית גם בנושאים דתיים וגם בנושאים חילוניים: לצד כתבי הקודש הוא קרא גם יצירות מהספרות האירופית שתורגמו לעברית וכן מאמרים שעסקו בבעיות אקטואליות של היהודים.

באותה תקופה עמים רבים באירופה נאבקו על הזהות הלאומית שלהם. בן־יהודה התרשם מאוד מהאידאולוגיה הלאומית, והגיע למסקנה שגם העם היהודי יכול להיחשב ללאום שיש לו ארץ משלו ושפה משלו. הוא טען שהיהודים צריכים לעלות לארץ־ישראל, לחיות בה ולהתחיל לדבר בשפתם — בעברית. עד אז רבים מהם ידעו בעיקר לקרוא בה.

כדי להגשים את הרעיונות שלו עלה בן־יהודה ארצה ב־1881 והתיישב בירושלים. באותה תקופה חיו רוב היהודים בירושלים בקהילות קטנות ונפרדות, וכל קהילה דיברה בשפה משלה: יידיש, לדינו ועוד. תושבי ירושלים השתמשו בערבית מדוברת כשפה משותפת לצורכי עבודה ומסחר.

המצב של היהודים בירושלים הדאיג את בן־יהודה, והוא התחיל לפעול בדרכים שונות כדי להפוך את העברית לשפת דיבור שתאַחֵד את כל היהודים בארץ. דרכו לא הייתה קלה — הוא נתקל בהתנגדות חזקה מאוד מצד החֶבְרָה הדתית־אורתודוקסית בירושלים, שראתה בתוכניתו חילול קודש. אולם הוא זכה לתמיכה מצד הצעירים, אנשי העלייה הראשונה והשנייה, שעלו לארץ כדי להתחיל את חייהם מחדש בארץ האבות.

(שים לב: המשך הקטע בעמוד הבא.)

/המשך בעמוד 3/

בן־יהודה היה הראשון שביטא את הצורך הדחוף בתחיית הדיבור העברי. כמו כן הוא היה הראשון שהצביע על הקשר בין תחיית הלשון לתחיית העם. הוא גם היה הראשון שהגשים את רעיון תחיית העברית: הוא דיבר עם בני משפחתו רק עברית.

ענה ב**מחברתך** על כל השאלות 1-6, על פי **קטע א'**.

1. מדוע טען בן־יהודה שהיהודים צריכים לעלות לארץ־ישראל ולדבר עברית? (4 נקודות)

2. בשורה 18 כָּתוּב: "ה**מצב** של היהודים בירושלים הדאיג את בן־יהודה".
א. תאר מצב זה. (2 נקודות)
ב. כיצד התמודד בן־יהודה עם מצב זה? (2 נקודות)

3. על פי המילון, פירוש המילה "תחייה" הוא "חזרה לחיים", "התחדשות".
הסבר מדוע הפיכת העברית לשפת דיבור נקראת **תחייה**. (4 נקודות)

4. בפסקה האחרונה בקטע (שורות 24-27) המילה "ראשון" חוזרת שלוש פעמים.
מדוע כותב הקטע חוזר על מילה זו?
העתק למחברתך את התשובה הנכונה. (3 נקודות)
א. כדי לתאר את תחיית העברית אצל בן־יהודה ומשפחתו.
ב. כדי לנמק מדוע העם היהודי צריך לשבת בארצו ולדבר בשפתו.
ג. כדי להסביר מדוע בן־יהודה הפך לסמל של תחיית העברית.
ד. כדי להדגיש את התמיכה הרבה שבן־יהודה זכה לה בפעולותיו.

5. כְּתוֹב לְמה מכוונות המילים המודגשות. (4 נקודות)
א. "עד אז רבים מהם ידעו בעיקר לקרוא **בה**". (שורה 12)
ב. "החֶבְרָה הדתית־אורתודוקסית בירושלים ראתה ב**תוכניתו** חילול קודש".
(על פי שורות 21-22)

/המשך בעמוד 4/

6. א. בשורות 18-20 כָּתוּב: "הוא (בן־יהודה) התחיל לפעול בדרכים שונות כדי להפוך את העברית לשפת דיבור שתאַחֵד את כל היהודים בארץ".

מה פירוש הפועל **תאַחֵד** במשפט?

העתק למחברתך את התשובה הנכונה. (2 נקודות)

(1) תחַבֵּר
(2) תחַדֵּש
(3) תחַזֵּק
(4) תעשיר

ב. בשורות 22-23 כָּתוּב: "הוא זכה לתמיכה מצד הצעירים, אנשי העלייה הראשונה והשנייה".

מה פירוש המילים **זכה לתמיכה** במשפט?

העתק למחברתך את התשובה הנכונה. (2 נקודות)

(1) פעל בהתלהבות
(2) קיבל תגובות חיוביות
(3) נתקל בהתנגדות
(4) קיבל תרומות

קטעים ב'-ד'

קטעים ב'-ד' מעובדים על פי י' פלמן, "אליעזר בן יהודה ותחיית העברית", **קתדרה לתולדות ארץ ישראל ויישובה**, גיליון מס' 158, ספטמבר 1998.

קטע ב'

כשנולד בנו הראשון, איתמר, החליט בן־יהודה לדבר אִתו רק עברית. הוא חשב שהחלטה זו תשפיע גם על הורים אחרים, והם ידברו עם ילדיהם על כל נושא בעברית בלבד. בעקבות הצלחת פעילות זו בתוך משפחתו של בן־יהודה החליטו ארבע משפחות נוספות לדבר בבָּיתן עברית.

קטע ג'

בן־יהודה התחיל לְלַמֵּד עברית באחד מבתי הספר בירושלים. שם הוא פיתח שיטת לימוד בשם "עברית בעברית". על פי שיטה זו, לימוד עברית נעשה רק בעברית, בלי תרגום לשפת האֵם של התלמידים. אחרי חודשים אחדים יָדְעוּ ילדים בגיל שבע לשוחח בעברית על נושאים יום־יומיים, כמו אכילה או לבוש. בעקבות הצלחת השיטה החליטו להשתמש בה גם בבתי ספר אחרים, ומאוחר יותר מורים לעברית שיפרו שיטה זו.

(שים לב: קטע ד' בעמוד הבא.)

/המשך בעמוד 5/

קטע ד'

בן־יהודה הדפיס עיתון בעברית, שעסק גם בנושאים לאומיים ופוליטיים וגם בנושאים כמו תחזית מזג האוויר, חדשות מקומיות ואופנה. כדי להתגבר על המחסור במילים עבריות, הוא התחיל לחבר מילון, ובו מילים שהמציא או חידש כדי שיתאימו לצורכי הדוברים. בן־יהודה גם הקים את "ועד הלשון העברית", שעסק בנושאים כמו כתיבת מילונים מיוחדים למקצועות שונים ויצירת מילים בנושאים יום־יומיים, כגון תפירה, כלי בישול, בגדים.

ענה ב**מחברתך** על כל השאלות 7-9.

7. בכל אחד מהקטעים ב'-ד' מתוארות פעולות שעשה בן־יהודה להחייאת השפה העברית. כל אחת מהפעולות קשורה בקבוצת אנשים שונה.

א. העתק מכל אחד מן הקטעים ב'-ד' פעולה אחת שעשה בן־יהודה להחייאת השפה העברית. (3 נקודות)

ב. ציין ליד כל אחת מהפעולות את קבוצת האנשים שהפעולה קשורה אליה. (3 נקודות)

8. ארגון האו"ם לחינוך, למדע ולתרבות — אוּנֶסְקוֹ — הכריז בשנת 2007 כי פועלו של אליעזר בן־יהודה ראוי להכרה בין־לאומית.
מה לדעתך היו הנימוקים של הארגון לבחירתו של בן־יהודה לאישיות חשובה?
בסס את תשובתך על הקטעים א'-ד'. (3 נקודות)

9. לפניך קטע נוסף על בן־יהודה. קרא אותו, וענה על השאלה שאחריו.

מספרים שכשאשתו של בן־יהודה הייתה עוסקת בבישול, הוא היה נותן לה הוראות כך: קחי את ה"כָּהָ", שימי על ה"כָּהָ", והוסיפי לו "כָּהָ". פשוט לא היו מילים בעברית לתאר את פעולות הבישול.

מה ממחיש קטע זה?
העתק את התשובה הנכונה. (2 נקודות)

א. את היחסים המיוחדים בין בן־יהודה לאשתו.
ב. את ההתעניינות של בן־יהודה בתחום הבישול.
ג. את הקושי להשתמש בעברית כשפת דיבור יום־יומית.
ד. את השיטה המיוחדת של בן־יהודה ללמֵד עברית.

/המשך בעמוד 6/

עיין בתרשים שלפניך, וענה על השאלה שאחריו.

אחוז דוברי העברית בארץ־ישראל בשנים 1916-1918

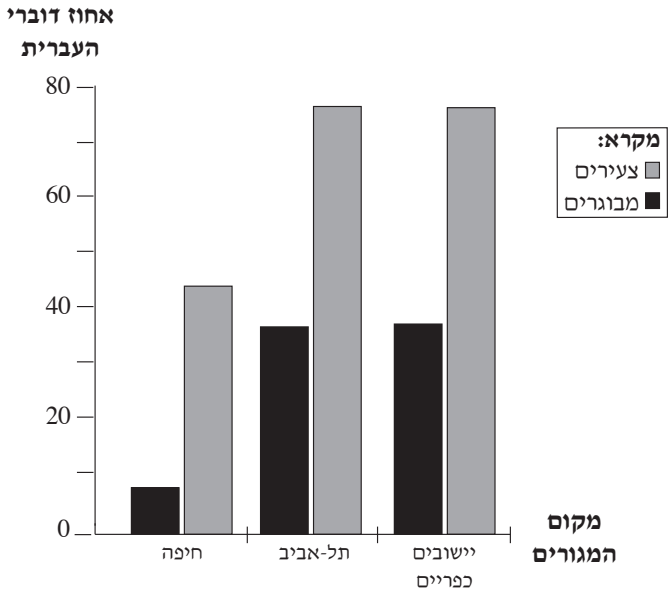

(על פי ר' בקי, "תחיית הלשון העברית באספקלריה סטאטיסטית", **לשוננו**, כ)

ענה ב**מחברתך** על שאלה 10.

10. א. מהו הקשר בין גיל התושבים ובין אחוז דוברי העברית, על פי התרשים? (3 נקודות)

ב. מה אפשר ללמוד מן התרשים על אחוז דוברי העברית ביישובים הכפריים לעומת אחוז דוברי העברית בחיפה? (3 נקודות)

ענה ב**מחברתך** על שאלה 11.

11. <u>הבעה</u> (10 נקודות)

כתוב חיבור (5-10 שורות) על הנושא: **תפקיד בני הנוער העולים בהנחלת העברית.**

בחיבורך תאר את תפקידם של בני הנוער בקידום השימוש בשפה העברית אצל בני משפחתם. בסס את דבריך על דוגמאות מניסיונך האישי ומניסיונם של אחרים.

/המשך בעמוד 7/

פרק ב – הפועל (10 נקודות)

ענה ב**מחברתך** על שאלה 12 (10 נקודות).

12. א. השלם את ה**פעלים** החסרים בקטע שלפניך.

איתמר בן אב"י נולד ו **(1)**_____ (ג-ד-ל) בירושלים בשם בן-ציון בן-יהודה, ובבגרותו **(2)**_____ (ח-ל-ט) לשנות את שמו.
הוא היה הילד הראשון בארץ-ישראל ששפת אִמו הייתה עברית. הוריו **(3)**_____ (כ-ר-ח) אותו לדבר עברית בלבד, בתקופה שבה רק מעטים **(4)**_____ (ד-ב-ר) את השפה והבינו אותה. הוריו אסרו עליו לשחק עם ילדי השכנים כי הילדים לא **(5)**_____ (ש-מ-ש) בשפה העברית.

ב. לפניך חמישה זוגות משפטים. בכל זוג השלם את המילה החסרה באמצעות **פועל** או **שם פועל** מאותו שורש של הפועל המודגש.

(1) אליעזר בן-יהודה **נשלח** ללמוד בישיבה לאחר בר המצווה שלו.
הוריו _____ אותו לישיבה כדי שילמד יהדות.

(2) אליעזר בן-יהודה **הושפע** מהאנשים שפגש.
אנשים רבים _____ על בן-יהודה במהלך חייו.

(3) רעיונותיו של בן-יהודה **התקבלו** בברכה על ידי אנשי העלייה הראשונה והשנייה.
בן-יהודה _____ מהם תמיכה במאמציו להחיות את העברית.

(4) רבים **התנגדו** להחייאת הדיבור העברי.
אנשים דתיים רבים, שראו בהחייאת השפה חילול הקודש, החליטו _____ לתוכניותיו של בן-יהודה.

(5) היו גם סופרים שלא רצו **לדבר** עברית.
הם בוודאי לא היו מאמינים שהיום במדינת ישראל _____ עברית.

/המשך בעמוד 8/

פרק ג – שם העצם (10 נקודות)

ענה ב**מחברתך** על שתי השאלות 13-14 (לכל שאלה — 5 נקודות).

13. א. כתוב כל אחד מצירופי המילים שלפניך בצורת היחיד.

(1) מקצועות אחרים

(2) אנשים צעירים

(3) רעיונות חדשניים

ב. כתוב כל אחד מצירופי המילים שלפניך בצורת הרבים.

(1) עולם סגור

(2) צורך דחוף

14. א. לפניך שלוש מילים שחידש בן־יהודה:

מִסְעָדָה , מִשְׁתָּלָה , מִכְלָלָה

מהי משמעות המשקל של מילים אלה?

ב. (1) בן־יהודה חידש גם את המילים **גְּלִידָה, חֲבִיתָה**.
מהי משמעות המשקל של מילים אלה?

(2) לפניך שלוש מילים נוספות במשקל זה: **לְבִיבָה, כְּנִיסָה, גְּבִינָה**.
איזו מילה יוצאת דופן מבחינת משמעות המשקל?

/המשך בעמוד 9/

פרק ד – מילות יחס ושם המספר (5 נקודות)

ענה ב**מחברתך** על שאלה 15 (5 נקודות).

15. א. כתוב במחברתך במילים את שלוש הספרות המודגשות בקטע שלפניך.

> אליעזר בן־יהודה השתמש ב־**3** מקורות עיקריים לחידוש מילים: לשון התנ"ך והמשנה, ארמית וערבית. את מילונו המפורסם חיבר בן־יהודה בעמידה במשך **17** שעות ביממה. **1** השיטות ליצירת מילים עבריות הייתה תרגום מילולי של ביטויים משפות זרות, כמו "גן ילדים".

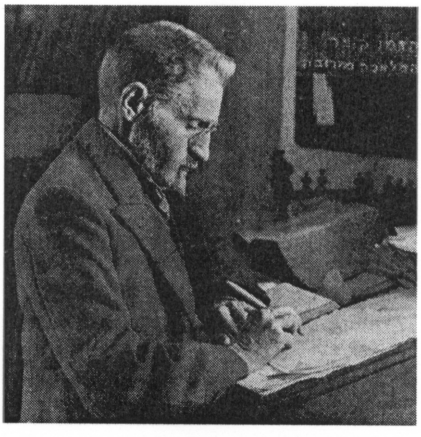

את מילונו המפורסם חיבר בן יהודה בעמידה במשך 17 שעות ביממה.

ב. לפניך שני משפטים, ובכל אחד מהם שתי מילים מודגשות.
העתק למחברתך את המילה הנכונה.

(1) אנשי החברה הדתית־אורתודוקסית התנגדו לרעיון של בן־יהודה לחידוש השפה, מכיוון ש**אָצְלָם** / **אֶצְלָהֶם** רעיון כזה נחשב לחילול הקודש.

(2) בן־יהודה אמר לאשתו: אם פונים **אֵלַיִךְ** / **אֵלַיִךְ**, עני בעברית בלבד!

/המשך בעמוד 10/

פרק ה – תחביר (25 נקודות)

ענה ב**מחברתך** על חמש השאלות 16-20 (לכל שאלה — 5 נקודות).

16. בכל אחד מן המשפטים שלפניך יש שתי מילים מודגשות.
העתק את המילה הנכונה בכל משפט.

(1) לפני מחיי השפה עָמְדָה / עָמְדוּ מכשולים רבים.

(2) אנשים רבים לא האמינו ששפת קודש תוּכַל / יוּכַל לשמש שפה יום־יומית.

(3) הם חשבו שבן־יהודה וחבריו "מְשֻׁגָּעִים" / "מְשֻׁגָּע".

(4) רבים מהעולים התקשו להפסיק לדבר בשפת האם ה**מֻּכָּרִים** / **מֻּכָּרֶת** להם.

(5) במוסדות הלימוד **הִתְעוֹרְרוּ** / **הִתְעוֹרֵר** קושי רב בגלל המחסור במילים ובביטויים.

17. יידוע

בקטע שלפניך יש חמישה זוגות של מילים מודגשות (1)-(5). העתק למחברתך את המספרים (1)-(5), וליד כל מספר כתוב את המילה הנכונה.

ב־1897 היו בארץ־ישראל 20 **(1)** בתי הספר / בתי ספר שבהם לימדו את כל **(2)** מקצועות / המקצועות בעברית. **(3)** הילדים / ילדים רבים שהוריהם לא דיברו עברית בבית, למדו עברית בבתי הספר, וכך תרמו להפצת השפה העברית. בדרך זו מערכת **(4)** חינוך / החינוך עזרה להפוך **(5)** השפה / את השפה העברית ללשון הדיבור העיקרית של היישוב היהודי.

/המשך בעמוד 11/

18. לפניך משפטים (1)-(5), ובכל משפט יש חלק מודגש.
הפוך כל אחד מן המשפטים האלה למשפט שאלה כך שהתשובה למשפט השאלה תהיה החלק המודגש, כמו בדוגמה.

דוגמה: אליעזר בן־יהודה כתב את "**מילון העברית הישנה והחדשה**". שאלה: **מה** כתב אליעזר בן־יהודה?

(1) **בכל בתי הספר העבריים במדינת ישראל** מדברים, קוראים וכותבים היום בעברית.

(2) כדי להגשים את הרעיונות שלו עלה בן־יהודה לארץ־ישראל **בשנת 1881**.

(3) בן־יהודה החליט **לדבר רק עברית עם בני משפחתו**.

(4) **כדי להגשים את חזונו** דרש בן יהודה מבני משפחתו לדבר עברית בלבד.

(5) **בן־יהודה ורבים מאנשי התנועה הציונית** האמינו בחשיבות של הפצת השפה העברית.

19. א. **(1)** כתוב את המשפט שלפניך כמשפט בדיבור ישיר.

אליעזר בן־יהודה פנה אל היהודים ואמר להם שהם צריכים לעלות לארצם, ליישב אותה ולהתחיל לדבר בשפתם.

(2) כתוב את המשפט שלפניך כמשפט בדיבור עקיף.

אליעזר בן־יהודה אמר לרבנים: "אתם צריכים להשתמש בעברית כשפת הלימוד בבתי הספר שלכם".

ב. בקטע שלפניך חסרות חמש מילים. העתק למחברתך את המספרים (1)-(5), וליד כל מספר כתוב את המילה המתאימה מבין המילים האלה: **יש**, **אין**, **היה**, **היו**.

כאשר החיו את העברית, חסרו בה מילים רבות להוראת המדעים והמקצועות הטכנולוגיים. למורים היה קשה ללמד כי לא **(1)** ספרי לימוד בעברית, וגם מונחים בעברית לא **(2)**, אולם **(3)** אז הרבה כוח רצון. כיום העברית היא השפה העיקרית בבתי הספר. **(4)** ספרים רבים בעברית בכל מקצועות הלימוד, ו**(5)** קושי למצוא מידע בעברית בכל תחום.

/המשך בעמוד 12/

20. בקטע שלפניך חסרות חמש מילות קישור.

העתק למחברתך את המספרים (1)-(5), וליד כל מספר כתוב את מילת הקישור המתאימה למשפט.

עד תקופת בן־יהודה הייתה העברית בעיקר שפה ספרותית, **(1)** היו חסרות בה מילים רבות. מחוסר ברֵרה השתמשו דוברי השפה במילים לועזיות (משפות אחרות) רבות **(2)** לבטא את עצמם. כאשר העברית רק התחילה להיות מדוברת, רבים חששו שהמילים הלועזיות יפגעו באופייה, **(3)** כיום, כשהעברית כבר שפה מדוברת ומבוססת, יש הטוענים כי חשש זה אינו מוצדק עוד, ואפשר להשתמש במילים לועזיות **(4)** קיימות מילים עבריות מקבילות.

היום כל דובר עברית יכול להחליט אם להשתמש במילים לועזיות **(5)** במילים עבריות.

מכיוון ש, ולכן, אם

על אף, כדי, מכיוון ש

למשל, כמו כן, אולם

אף על פי ש, כי, אילו

עם זאת, או, גם

בהצלחה!

זכות היוצרים שמורה למדינת ישראל
אין להעתיק או לפרסם אלא ברשות משרד החינוך